

A
FÓSZERK.
LEVELE

...történelmi tettekről

Óvatosan kell bálni a bombasztikus kijelentésekkel, de annak, aki a történelmet bujja, néha vállalnia kell egzakt módon nem bizonyítható feltételezéseket is. És persze a tévedés kockázatát.

Mélyen elgondolkodtatott a Port Huron-i kiáltványról közölt írásunk (17. oldal). A dokumentumot nevesítő diákszervezet lelke, a szöveg inspirálója és java részben a megfogalmazója is az akkor a 23. évében járó Tom Hayden volt. Ma a 73. évét tapossa. Tartalmas fél évszázad van mögötte, s

– minthogy Amerikában az öregedés algoritmusa is eltér a miénktől – ő sem tudja, mi van még előtte. Írások sokaságát jelentette meg, világéletében *homo politicus* volt és maradt. Amíg és amikor a civil mozgalmak kinálták, illetve kinálják a teret, akkor aktivistaként, máskor közsolgaként és hivatalos pártmunkásként – tagja volt egyebek között Kalifornia szénátsúának, s a demokraták zászlaja alatt indult számos választott tisztségért. Magánélete sem hétköznapi: majd' két évtizedig élt Jane Fondával házasságban és vívták együtt közéleti harcukat, majd egy másik színésznővel, Barbara Williamsszel kezdtett új életet – amikor második gyermeké megszületett, már túl volt a hatvanon.

Tartalmas ötven év. Ám – és itt térek vissza jegyzetem nyitó mondatára – ebből jó negyven már inkább a magánélet szférájához tartozik. Úgy gondolom, hogy annak idején az a 23 éves loboncos hajú diákok hozzáérkötött a világtörténelem kerekeihez, és ott valamelyikkel úgy machinált, hogy az a gépeket egészének működésében valóban változást idézett elő. Hogy mekkorát? Akkorát, amennyivel évente a Föld átlagos hőmérséklete vagy a tenger szintje emelkedik? Vagy akkorát – a természeti jelenségek analógiájánál maradva –, mint amikor egy Antarktiszról levált fél országyi jégmező a Google Earth-ön örökre megváltoztatja a kontinens képét?

1968 fölöttében Hayden nélkül is *annus mirabilis*, a második világháború utáni kor legnagyobb hatású esztendeje lett volna, de azt gyanítom, hogy nélküle és diáktársai nélküli másképpen, eltérő nyomvonalon és talán fékezetetlen erővel érlelődött, majd robbant volna ki nemzedékének az a kulturális forradalma, amely megszerezte az értelmiség jelentékeny részének támogatását alaposan átformálta közvetlenül Amerika és Nyugat-Európa, majd közvetve a világ szinte egészének társadalmi-politikai viszonyait. Mert annak az újbaloldalnak, amely a mozgás fő erejét adta, a programadója Hayden volt. A Port Huron-i definíciók és ok-okozati elemzések forrásmegjelöléssel jelentek meg Berkeley és több száz amerikai egyetem campusán, a nyugat-berlini és párizsi előadótermekben – a szellemi élet nagy öregjei Marcuse-től Adornón át Sartre-ig a kiáltványra hivatkoztak. Azaz Tom Haydenre.

Arra a mosolygó hetvenesre, aki véleménycikkeket ír az új média egyik legbefolyásosabb weblapjára, a *Huffington Postra* és civil kurázsiját éppen az állatok jogaiért folytatott mozgalomban mutatja meg.

Egy ember életútja? Az is, de számomra jóval több. Az ember és a történelem viszonya. Vajon hány alig ismert Tom Hayden élt és él közöttünk, aki képes volt közvetlenül és nyilvánvalóan is változtatni a történelem menetén?

Papp Gábor